

A környezeti nevelés finanszírozása

Ahogy a fenntarthatóság és a fenntartható fejlődés fogalmai egyre gyakrabban szerepelnek a médiában és a köznyelvben, ezzel párhuzamosan a forráselosztási rendszerekben is egyre nagyobb teret kap az ezekre való hivatkozás, mind a kiírói / támogatói, mind a pályázói, programszervezői oldalon. Ezért – örömmel igazodva a kialakuló gondolkodásbeli előrelépéshez – a jelen fejezetben is a legtágabban értelmezett környezeti neveléshez / fenntarthatóságra neveléshez kötődő programok, tevékenységek finanszírozása a helyzetfeltárás és a javaslatok tárgya.

Az alábbi írás nemcsak a különböző, környezeti nevelést végző vagy segítő szervezetekről, állami intézményekről, fenntarthatóságra nevelési programokról és ezek finanszírozásáról szól, hanem mindenki számára elérhető, nyilvános lehetőségeket, ajánlásokat is felsorol, közösen bejárható utakat is kijelöl. Utal arra is, hogy a környezeti nevelés nemcsak viheti, hanem hozhatja is a pénzt, azaz programjaink bevételt is termelhetnek. Itt fontos azonban leszögezni, hogy a pénz csak eszköze tevékenységeinknek, mellyel azok céljait megvalósítani segítjük, de míg az élet más területein lehet a pénzszerzés egy tevékenység kifejezett célja, a környezeti nevelés, a fenntartható fejlődésért végzett szemléletformálás esetében mindig csak eszközként szabad rá tekintenünk.

Míg a szorosan vett finanszírozás valóban csak a pénzbeli eszközöket jelenti, amelyek segíthetnek e tevékenységek megvalósításában, a forrás kifejezés ennél lényegesen többet takar. Forrásaink lehetnek természetbeni adományok, önkéntes munkánk időadománya, a másokat is magával ragadó lelkesedésünk, vagy éppen az egymásra, a résztvevőkre fordított figyelem. Alábbiakban a finanszírozásról lesz szó, hiszen a pénz egy fontos eszköz, melynek e stratégiában kellő figyelmet kell szentelnünk, de olvassuk e sorokat azzal a szemüveggel, hogy a háttérben tudjuk, ahhoz, hogy egy tevékenység, egy program sikeres legyen, más források éppoly fontosak, ha nem fontosabbak, mint a pénz.

Helyzetkép

Miközben a fenntartható fejlődésről való gondolkodás, és a hozzá kapcsolódó oktató-nevelő munka hosszútávú terveken alapulva lehet csak eredményes, a munka, az előrehaladás feltételeit biztosító keretek gyakran változnak. Mégis, ha előre akarunk nézni, e körülmények között is meg kell találnunk azokat az utakat, lehetőségeket, amelyek segítenek minket a fenntartható fejlődés irányába való elmozdulásban, s a hozzá kapcsolódó szemléletformálás minél szélesebb körű és hatékony megvalósításában.

A környezeti nevelés, a fenntartható fejlődés érdekében végzett szemléletformálás finanszírozásában (is) a haladás és a problémák együtt jelentkeznek. Általában elmondható, hogy a támogatási formák és források egy része folyamatosan változik, azonban a források gazdái, a pályázatok, programok kiírói és működtetői általában nem rendelkeznek hosszú távú tervekkel és közöttük nincs megfelelő párbeszéd, egyeztetés ahhoz, hogy ezek a források egymást segítve, felerősítve működjenek. A környezetvédelmi szemléletformálás kérdése, a környezettudatosság egyre hangsúlyosabbá válik, de sajnos nem olyan mértékben, mint ahogyan az a gyorsan változó gazdasági és társadalmi környezetben szükséges lenne a fenntartható fejlődés eszmerendszerének megfelelő társadalmi tudatosság kialakításához.

A környezeti nevelés anyagi forrásai jelentősen átalakultak az elmúlt évtizedekben. Állami források (különböző alapok a KvVM, OM, NKöM, GyISM, FVM, illetve más tárcák gondozásában), magán források (számos alapítvány adományi programja, szponzorálások stb.), önkormányzati és nemzetközi források (kormány, magánalapítványi és EU-s) álltak és

állnak rendelkezésre – különböző feltételekkel – a környezeti nevelési programok támogatására. Külföldi, elsősorban tengeren túli források a 80-as évek elejétől növekvő mértékben voltak jelen, majd a térségben elért eredmények alapján a 90-es évek második felétől egyesek más adományi, térségi prioritásokat kerestek, ezzel párhuzamosan viszont megjelentek új, nagyívű támogatási rendszerek, és más adományozók.

A környezeti nevelés, mint alapfeladat megjelenik az alap- és középfokú közoktatásban, és egyre terjedő mértékben a felsőoktatásban is. Az óvodák, általános és középiskolák pedagógiai programjaiban megjelenik a környezetvédelmi szemléletformálás és különböző tevékenységformákon keresztül meg is valósul. Ezen tevékenységek, az oktatás forrásait a mindenkori fenntartó, illetve az állam, esetenként a résztvevők biztosítják. Emellett azonban az alapszintű tevékenység bővítéséhez, minőségi és mennyiségi kiterjesztéséhez az oktatási intézményeknek is kiegészítő forrásokra, együttműködésekre, anyagi támogatókra van szükségük.

A 2002-2003-as évig egyik legjelentősebb forrásnak számító Környezetvédelmi Alap Célelőirányzat (KAC) – utóbb Zöld Forrás közcélú keret az utóbbi években rendszeresen változó keretek között működött, jelentősége a nagyobb ívű szemléletformálási programok megvalósításában egyre csökken, a helyi, kisebb térségi projektek finanszírozásában azonban továbbra is fontos szerepet tölt be. A kiírások az évenként megfogalmazott céloknak megfelelően változtak, az utóbbi években elsősorban a második Nemzeti Környezetvédelmi Program céljaihoz kapcsolódó témák, illetve az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésével összefüggő feladatok megvalósítása, és kifejezetten a környezeti oktatást, nevelést célzó programok megvalósítása kaptak nagyobb szerepet.

Az utóbbi évek egyik legnagyobb vívmánya a civil szektor számára a Nemzeti Civil Alapprogram (röviden NCA) létrejötte, mely Regionális és Szakmai Kollégiumain keresztül a civil szervezetek működéséhez, és tevékenységeik széles skálájának megvalósításához ad támogatást. A 2004-ben indult első pályázatokon több mint 6 milliárd forint, 2005 óta pedig évente mintegy 7 milliárd forint keretösszegű vissza nem térítendő támogatás jutott el pályázó alapítványokhoz, az egyesületekhez. Sajnos az Alapprogram civil szervezetekkel szemben támasztott követelményrendszere viszonylag alacsony, így sok nem kifejezetten közcélú, vagy társadalmi jellegű feladatot ellátó szervezet is részesül a támogatásokból. Nem készült felmérés arról, hogy a fenti összegeknek milyen hányada fordítódott környezetvédelmi célokra, illetve ezekhez kapcsolódó szemléletformálásra, azonban elmondható, hogy a kisebb léptékű környezeti nevelési programok megvalósításához az NCA Kollégiumai is az egyik lehetséges, viszonylag kiszámítható anyagi forrást jelentik.

A hagyományosnak számító pályázati források közül továbbra is működik pl. a Nemzeti Kulturális Alapprogram (elsősorban az Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Szakmai Kollégiuma), illetve rendszeren megjelennek a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány "Környezetkultúra" szakalapítvány pályázati felhívásai is, emellett több vállalat/bank tesz közzé adományi felhívásokat, pályázatokat, melyek szintén támogatnak – többek között – környezetvédelmi, ismeretterjesztő célokat is.

A Stratégia első kiadásában sürgettük a környezetért és a nevelésért felelős két tárca (OM, KvVM) együttműködésének deklarálását. Ez 1999-ben megvalósult, az együttműködési megállapodást 2002 őszén megújították, amit örömmel és sikerként könyveltünk el a második kiadásban. 2003-ban az erdei iskolázás kapott kiemelt szerepet, öt tárca együttműködésével létrejött az Erdei Iskola Program, melynek pályázatait 3 éven keresztül biztosítottak forrást ez

erdei iskolázás fejlesztésére, és a megvalósítás támogatására. Sajnos ez a program jóval a tervezett 2008-as időtartam vége előtt, 2005-ben finanszírozási okokból más pályát vett, és az azt koordináló Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programirodát is bezárták. A 2005-2006-os év mélypontja után az OKM-KvVM ismét közös tevékenységekbe kezdett, legalábbis a szakmai együttműködés terén. Az Erdei Iskola Program ma megváltozott tartalommal, a két tárca együttműködésében, elsősorban az erdei iskola szolgáltatások minősítésével foglalkozik. Emellett az OKM gondozásában (olykor más tárcák forrásainak átcsoportosításával) 2007-ig minden évben megjelent egy kisebb (kb. 50 millió Ft-os) forrás az oktatási intézmények erdei iskolázási tevékenységének támogatására, ez azonban az utóbbi két évben elmaradt, és megújításának forrásai erősen kétségesek.

A minisztériumi, állami források közt megemlítené, hogy az OKM egyéb programjaiban is gyakran van lehetőség környezeti nevelésű pályázatok, programok támogatására. Több helyi, illetve megyei önkormányzat is létrehozott és működtet környezetvédelmi és/vagy oktatási alapot, melyek szintén támogatnak környezeti nevelési programokat. Emellett pl. kifejezetten táboroztatást támogatnak még egyes közalapítványok, a fővárosi és gyakran a megyei, helyi önkormányzatok is.

Az Európai Unió csatlakozásra való felkészülés, majd a 2005-ös EU csatlakozás jelentős változásokat hozott a hazai finanszírozási szerkezetben, ami a környezeti nevelés területén is erősen érezhető. A korábbi években a hazai támogatások jelentősége sokkal nagyobb volt, a csatlakozás óta megnőtt az EU társfinanszírozással megvalósuló programok aránya. Az első Nemzeti Fejlesztési Terv 2003-2006 között, míg a második NFT, az úgynevezett Új Magyarország Fejlesztési Terv a 2007-2013-as időszakra rögzíti az EU társfinanszírozással megvalósítandó hazai fejlesztések körét. A Nemzeti Fejlesztési Tervek ugyan kevés kifejezetten környezeti nevelési területet említenek, de a programok közül sok kapcsolható a környezeti neveléshez és viszont. Az ágazati és területi Operatív Programokra tagozódó tervben a környezetvédelem forrásait a jelen időszakban a Környezetvédelem és Energia Operatív Programban találjuk, emellett azonban kiemelt szerepe lehet a Regionális Fejlesztési Operatív Programoknak a helyi kezdeményezésben megvalósuló szemléletformálási programok és infrastrukturális fejlesztések, a Társadalmi Megújulás Operatív Programnak pedig az oktatás, szemléletformálás, illetve a civil szervezeti tevékenységek támogatása terén.

A 2004. május 1-jén hatályba lépett EU-EGT szerződés értelmében az Európai Gazdasági Térség nem EU-tag országai (Norvégia, Liechtenstein és Izland) díjat fizetnek a belső piaci részvételért. Ez a hozzájárulás képezi a három említett ország részéről az EGT Finanszírozási Mechanizmus elnevezésű támogatási forma alapját. E fejlesztési forrás mellett a tíz csatlakozott ország részére Norvégia külön is létrehozta a Norvég Finanszírozási Mechanizmust. Magyarország a fenti két program keretében 2005-2009 között összesen bruttó 135 millió euró támogatásban részesül, melynek egy része szintén kiemelten fenntartható fejlődést, környezetvédelmet támogató fejlesztésekre fordítódik.

Több, anyagi támogatást osztó intézmény működésével kapcsolatban kritikai észrevételek fogalmazódtak meg. Legtöbbször a döntési folyamat elhúzódása, az elosztás átláthatatlansága, és az elégtelen tájékozódás alapján hozott kuratóriumi vagy Bíráló Bizottsági döntések említhetők. A pályázati kiírás néha nem pontosan megfogalmazott, máskor – főleg az EU-támogatások magas adminisztratív követelményei miatt – nehezen teljesíthető. Különösen környezeti kérdésekben volna elvárható, hogy a kiíró tisztában legyen az évszakok ritmusával (pl. nyári táborra szóló kiírás ne nyáron, támogatás ne ősszel érkezzen). A döntéseket és elosztást nehezíti, hogy az egyes pályázatokon az elosztható összegnek gyakran a

többszörösét megpályázzák. A nem önállóan gazdálkodó óvodák, iskolák sokszor nem, vagy nem időben férnek hozzá a pályázati, vagy egyéb környezeti nevelési célú támogatásokhoz, mert a fenntartó önkormányzatok önkényesen gazdálkodnak a pénzekkel.

A környezeti nevelésre rendelkezésre álló pénzügyi eszközöket az elmúlt időszakban nem mindig sikerült megfelelően felhasználni, részint az oktatásügy általános forráshiányos volta, részint a környezeti nevelés átfogó állami stratégiájának hiánya miatt. Előrelépés azonban hogy a kormány által 2008-ban elfogadott Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS), Magyarország nemrégiben elkészült Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégiája, és a jelenleg kidolgozás alatt álló Harmadik Nemzeti Környezetvédelmi Program is kiemelt szerepet szán a fenntartható fejlődésért végzett oktatás-nevelésnek, a környezeti szemléletformálásnak.

A rendszerváltás óta eltelt évtizedek a hazai és EU-s források mellett további, nemzetközi pályázati és együttműködési lehetőségeket is hoztak. Sok iskolának, önkormányzatnak, településnek van testvérvárosa, testvérintézménye más országokban, és a szabad tanulási, munkavállalási lehetőségek, ösztöndíjak révén az országból sokan szereznek tapasztalatokat külföldön. Az így kialakuló nemzetközi kapcsolatrendszer sokszínű együttműködésre ad lehetőséget, amely közös forrásteremtéssel, nemzetközi együttműködésben megvalósuló környezeti nevelési projektek formájában hoz a környezeti nevelés számára is eredményeket. Az elmúlt néhány évben több civil szervezet és önkormányzat is belevágott már nemzetközi finanszírozású vagy együttműködésben megvalósuló – a fenntarthatóság témájához kötődő – projektekbe, és várhatóan ez a tendencia a következő években erősödni fog.

1997 óta egy további nem pályázati keret, a személyi jövedelemadó (SZJA) 1%-ról szóló rendelkezés kifejezetten a civil szervezetek egyik lehetősége anyagi forrásaik bővítésére. Évről évre folyamatosan nő a rendelkezők száma, és ezzel a civil szférához kerülő összeg, ami 1997-ben még 1,85 milliárd Ft-ot, 2008-ban már 9,4 milliárd Ft-ot tett ki. Az utóbbi évek tapasztalata szerint az SZJA 1 %-ából azok a szervezetek részesültek jelentősebb bevételben, amelyek komoly kampányt folytattak érte. Az egymással versengő témák közül a gyermekbetegséggel, gyermekszegénységgel foglalkozó szervezetek képviselnek legnagyobb hányadot ez első 10, legtöbb SZJA 1% pénzt kapott szervezetek listáján, ami egyfajta társadalmi preferencia mérce is, mutatja, a környezetvédelem még nincs annyira fókuszban a köztudatban, de legalábbis más társadalmi problémáknál egyelőre kevésbé fontosnak ítéltetik.

Az állami támogatások és különböző pályázati rendszerek mellett az anyagi és tárgyi adományok is segíthetik a környezeti nevelési tevékenységek megvalósítását. Élő példák vannak már arra, hogy vállalkozások vagy önkormányzatok nem pénzbeli támogatással, hanem ingyenes közreműködéssel vagy szolgáltatással, pl. ingyen médiamegjelenés, teremhasználati lehetőség, vagy éppen egy busz odakölcsönzése formájában támogatják fenntarthatósági szemléletformáló programok megvalósítását. Egyre nagyobb szerep jut ebben a helyi vállalkozóknak, vállalkozásoknak, akik sok településen felkarolják a tehetséggondozást, a helyi rendezvényeket. Természetesen vannak tevékenységek, melyekhez anyagi forrást kell találni. Ez a fentiek mellett lakossági vagy vállalati pénzbeli adományok gyűjtéseként is megvalósulhat, mely forrásteremtési eszközök szintén terjedőben vannak a környezeti nevelés finanszírozása terén. Ezen a téren az adományt gyűjtő szervezeteknek is van még fejlődési lehetősége, pl. a célratoró pontos programbemutatás, az átláthatóság, a folyamatos kapcsolattartás, vagy éppen az igényes bemutatóanyagok terén.

Az adományozással párhuzamosan a társfinanszírozás mint konstrukció elterjedése is folyamatban van: az egymást kiegészítő forrásokkal az adott terv pl. úgy valósul meg, hogy a kért adomány, és a programok bevétele adja ki a pályázati úton megszerzett forrás önrészét.

A programok önfinanszírozott megoldása elsősorban a szolgáltatást nyújtó szervezetek számára nyitott, mint amilyen a civil szféra, illetve a környezeti nevelést, erdei iskolázást programként kínáló oktatóközpontok. Ezeknek a szolgáltatásoknak egy része piaci alapon is fenntartható. Mind vállalkozások, mind erdészetek és nemzeti parkok szerveznek olyan – részben vagy egészében a részvételi díjból finanszírozott – néhány órás, illetve egy vagy többnapos környezeti nevelési programokat, melyeken osztályok, családok, egyéni érdeklődők vehetnek részt. A fentiek mellett a felnőttképzésben is terjedőben vannak a környezeti témák, ezt jelzi az is, hogy a piaci igényekre válaszolva egyre több szolgáltató kínál ilyen jellegű tanfolyamokat, csapatépítési modulokat.

A több szervezet együttműködésében megvalósított programok esetében még inkább lehet egymás erőforrásaira, az együttműködők egymást kiegészítő erősségeire támaszkodni a programok megvalósításában. Különösen helyi, kistérségi szinten az összefogásból is jelentős – nem feltétlenül anyagi – töke kovácsolható. A környezeti nevelési programok megvalósítása gyakran nem a pénz, hanem az akarat, a kitartás, az összefogás hiányán bukik el.

A környezeti nevelés alapvetően közösségi alapú. Hiába a globális kihívások politikai hangsúlyozása, ha egy közösség nem ismeri el belső értékeként a környezet megóvását, akkor nem fog forrásokat teremteni a környezeti neveléshez. Így alapvető kérdés, vajon formálhatók-e a helyi közösségek, alakítható-e értékrendjük, abban mekkora helyet kap a fenntarthatóság, a környezet, illetve a természet ismerete, védelme.

Javaslatok

Mindenkinek szóló javaslatok

1. Megfelelő anyagi alapok nélkül a legjobban kidolgozott stratégia is legfeljebb csak részeredményeket érhet el és fordítva: koherens program nélkül a legerősebb forrás sem gyakorolhat tartós hatást. Költségvetést csak meglévő tervhez lehet készíteni, forrásokat is a konkrét igények ismeretében kell keresni. Először tehát a fenntarthatóságra nevelés hosszú és rövid távú céljait, prioritási sorrendjét, majd az egyes konkrét célok elérésének stratégiáját, a megteendő konkrét lépések sorát kell meghatározni, ehhez lehet majd végül finanszírozási szerkezetet és forrásokat rendelni.
2. Sok a környezeti nevelésre támogatást kereső intézmény, alapítvány, egyesület, és újabban gazdasági társaság. A mi dolgunk azzal törődni, hogyan tudnánk programjainkat összehangolva a versengést csökkenteni, a rendelkezésre álló forrásokat pedig hatékonyan felhasználni, illetve a szükség esetén bővíteni. Amit mi csinálunk, az nem térül meg hamar, de össztársadalmilag rendkívül fontos, és sok részterületen alulfinanszírozott. Fontos lenne ezért, hogy fel tudjuk mutatni eredményeinket, be tudjuk mutatni, hogy amit csinálunk, az mitől közzjó, mitől értelmes befektetés?
3. A fenntarthatóság szempontjainak az élet minden területének fejlesztésére írott különböző stratégiákba integrálódnia kell, ezzel tudjuk a különféle keretek között rendelkezésre álló források egymást erősítését biztosítani. Minél több programba integrálódnak a fenntartható fejlődés, a felelős viselkedés, a környezettudatosság értékei, annál több oldalról fejtenek ki pozitív hatást.

4. El kell érni, hogy az EU csatlakozás révén Magyarország számára is megnyílt, Európai Unió Alapokban a társadalom környezettudatosságát erősítő célok, környezeti nevelési tartalmak hangsúlyosabb szerepet kapjanak, és az egész ÚMFT-t áthassák, a tervezéstől a megvalósításig.
5. A környezeti nevelés alapvető eszköze a helyi közösségek erősítésének, a társadalmi részvételre nyitottabb fiatal generáció felnevelésének. Ezért forrásainak előteremtésében jobban kell támaszkodni a helyi közösségekre. Az iskolai, óvodai környezeti nevelőknek és a helyi környezeti civil szervezeteknek közösen kell dolgozniuk az önkormányzatokkal, a helyi vállalkozásokkal, rokon területen működő civil szervezetekkel a rendelkezésre álló helyi források fenntarthatóságra nevelést segítő felhasználásán és további források feltárásán, bevonásán. Közösen fejlesztenünk kell a több szektort bevonó (szektorközi) tevékenységeket. Ezek integráló hatásúak, igen hatékonyak lehetnek és a forrásaik több oldalról érkehetnek.
6. A környezeti nevelés hagyományai között megtaláljuk az önkéntességet, de erre még jobban kellene támaszkodni és számon is kell tartani. Ugyanakkor törekedjünk arra, hogy a kiemelkedő egyéni erőfeszítéseket végzők munkáját elismerjük, és hogy senki se éljen vissza az egyéni áldozatvállalással.
7. A környezeti nevelés eddigi eredményeinek, termékeinek, tapasztalatainak hatékonyabb átadása komoly forrást jelent. A jövőben tudatosabban kell építeni e tudás terjesztésére, a szükséges mechanizmusok kialakítására. Az ezirányba tett erőfeszítéseket össze kellene hangolni, a tudásmegosztás szervezésében szektorközi együttműködésre van szükség.

Kormányzat

8. A Nemzeti alaptanterv és a Kerettanterv bevezetésével a környezeti nevelésre háruló új, hatalmas feladatok finanszírozása nincs megoldva. Szükség van a bővített támogatásokra, és a környezeti nevelési programok (erdei iskolák, terepgyakorlatok, stb.) normatív, más célra nem költhető támogatásának létrehozására (mint pl. a sport területén).
9. Az érdekelt tárcák dolgozzanak azon, hogy miként lehet kötelező és ennek megfelelően ingyenes valamennyi diáknak legalább négyévente egyszer az erdei iskola. Az oktatóközpontok, erdei iskola és erdei óvoda szolgáltatások infrastrukturális háttérének fejlesztése mellé az igénybevevői oldal támogatására is szükség van, hiszen résztvevők nélkül a legszebb oktatóközpont sem képes betölteni funkcióját.
10. A környezetvédelmi és az oktatási tárca vonjon be további tárcákat a környezeti nevelés, a fenntarthatóságért végzett szemléletformálás fejlesztésébe. A szakmai (munkaügyi, egészségügyi, gazdasági) elképzeléseknek megfelelően, a hosszú távú célok elérése érdekében összehangoltan írjanak ki pályázatokat.
11. A rendszeresen megvalósuló környezeti nevelési programoknak időben tervezhető, rendszeres, pályázati úton elérhető támogatása legyen, amely figyelembe veszi a tanév időbeosztásának realitását. Például a nyári táborok támogatási pályázatait már legkésőbb az év elején (február - március) ki kell írni, a pályázatokat kora tavasszal el kell bírálni, az eredmények kihirdetéséről és az elnyert támogatási összegek átutalásáról időben gondoskodni kell.
12. A gyermek- és ifjúsági korosztály szemléletformálása mellett a felnőtt, aktív dolgozó, illetve a passzív munkapiaci státuszban levő, valamint az idősebb korosztályra és a nyugdíjas rétegekre is kiemelt figyelmet kellene fordítani. A munkahelyi biztonság

növelésének, az élethosszig tartó tanulás stratégiájának egyaránt kiemelt területe lehet a fenntarthatóságra nevelés, és a környezettudatosság növelését célzó intézkedések.

13. A kormány hozzon határozatot arról, hogy ne részesülhessenek semmilyen EU-s, állami, önkormányzati és egyéb önkéntesen adható (közpénzből finanszírozott) támogatásban olyan magánszemélyek, cégek vagy egyéb szervezetek, amelyek megsértik (vagy a megelőző 3 évben megsértették) a környezetvédelmi jogszabályokat.

Önkormányzatok

14. Az önkormányzatok minden lehetséges, rendelkezésükre álló eszközzel (pl. helyi jogalkotás, humán erőforrás, támogatási alap, épület, szolgáltatások) támogassák a környezeti szemléletformálási programokat. Javasoljuk, hogy az önkormányzatoknál legyen környezeti nevelési alap (pl.: az éves költségvetés meghatározott része), amelynek elosztásába a helyi oktatási intézményeket és a helyi környezetvédő szervezetek képviselőit is vonják be.
15. A pályázati kiírások gyakran csak az önkormányzatot fogadják el pályázó szervezetként, az általa fenntartott, nem önállóan gazdálkodó (pl. oktatási) intézményeket nem. Ilyen esetekben az önkormányzat kötelessége a pályázói szerep felvállalása, a területén működő intézmények segítése a források elérésében.

Társadalmi szervezetek és különböző partnereik

16. Elő kell segíteni, hogy az igénybevevők (iskolák, óvodák) információkhoz jussanak a környezeti nevelési szolgáltatásokról (pl. sok civil szervezet szolgáltatásai).
17. Ha módunk van rá, törekedjünk arra, hogy a támogatásokat elosztó testületekbe, kuratóriumokba környezettudatos, a fenntarthatóság jelentőségét ismerő személyeket, civil szervezeti delegáltakat juttassunk.
18. Lehetőleg minden környezeti nevelési szervezet tanuljon meg a pályázatokra figyelni, és a pályázati feltételeket betartva áttekinthető, világos célokkal és átgondolt költségvetéssel pályázni. Ahhoz, hogy legközelebb is sikeresen pályázhassunk, a vállalt tevékenységeket végre kell hajtani, és a támogatással az előírásoknak megfelelően el kell számolni.
19. Nagyobb források hatékony és kockázatmentes felhasználáshoz tudatos pénzügyi és szervezeti stratégiára van szükség. Mérhető eredményeket kell produkálni, ki kell találni, hogyan lesz a tervezett projekt eredménye számszerűsíthető?
20. A környezeti nevelők számára is előnyös, ha gazdaságilag több lábon állnak, működésüket nem egyetlen forrásra alapozzák, és nemcsak támogatásokat igyekeznek szerezni, hanem kölcsönösen előnyös együttműködéseket alakítanak ki más szervezetekkel, üzleti szereplőkkel, illetve szolgáltatásaikból bevételt is termelnek. Érdemes a környezeti nevelés forrásteremtő lehetőségeinek kiaknázására törekedni (pl. hulladékgyűjtési programok, megtakarítási programok, szolgáltatások, vállalkozások). Fontos azonban, hogy partnereinket, támogatóinkat úgy kell megválasztani, és olyan megállapodásokat kell kialakítani, hogy a partnerek/ támogatók ne használhassák a szervezetet ki, és ne legyen módjuk "zöldrefestésre" használni a kapcsolatot.
21. A személyi jövedelemadó 1 %-a jelentős forrása lehet minden civil tevékenységnek. Ezért a környezeti neveléssel foglalkozó civil szervezeteknek is törekedniük kell a jövőben e

támogatás megszerzésére. Az 1% megszerzésére irányuló kampány egyben figyelemfelkeltés is lehet a szervezet, illetve a környezetvédelem témája iránt.

Ajánlott irodalom

- A „jótékonyosság” vállalati stratégiája, Nonprofit Kutatócsoport, Budapest, 2005. Szerk.: Kuti Éva, 136 o.
- Bódi Gábor: Versenyhelyzetben - A civil szervezetek forrásszerzési lehetőségei az Európai Unióban, Századvég Kiadó, 2004, 360 o.
- Bódi György: Hogyan szerezzük meg az állampolgárok adójának 1%-át? – KJK-KERSZÖV, 2001.
- Bodó Balázs (felelős szerk.) Európai Unió Pályázatok Kézikönyve, kiadó: Európa Média Kht., 2004.
- Csizmár Gábor - Nemoda István : Hogyan szerezzünk pénzt? – KJK-KERSZÖV, 2001.
- Czike Klára-Kuti Éva: Önkéntesség, jótékonyág, társadalmi integráció, Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest, 2006.
- Garoznik, Elan – Brown, Simon (eds.): Environmental funding in Europe. One hundred and ninety profiles of foundations and corporate funders active in the environment in Europe and intercontinentally. Brussels, European Foundation Centre, 1998. 276 o.
- G.Fekete Éva: Együtt! – de hogyan? – innovációk a kistérségi fejlesztésekben, MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs-Miskolc, 2001.
- Kalmár Béla: Koldulás vagy partnerség. – Soros Alapítvány, Bp., 1996.
- Kosztolányi I.: Forrásszerzés. – Ökotárs zsebkönyv 2.; Ökotárs Alapítvány; Bp., 1998.
- Osborn, Nancy A.: A helyi közösség erőforrásai. – KN Szer-Tár – Műhelyszervezési kézikönyvek sorozat; Magyar Környezeti Nevelési Egyesület; Bp. 1998.
- Pénzforrás – Gazella Kiadó, Budapest, 2002.
- Pernecky László: Pályázatírás. – REC Magyar Iroda, Szentendre, 1998.
- Projektfejlesztés, pályázatírás, szerk.: Pernecky László, Tanácsadók a fenntartható fejlődésért, 23 o.
- Projektmenedzsment T-kit (képzési segédanyag), Mobilitás Nemzetközi Igazgatósága, Budapest, 2003., 110 o.
- Toldy-Schedel Emil, Czippán Katalin, A. Rahman Nóra, Danny Hearty (szerk.): A partnerség praktikái – Hogyan készült a vakond nadrágja? Göncöl Alapítvány; Vác, 1997.

Néhány honlap, ahol érdemes elindulni

www.civilinfo.hu
www.eeagrants.org
www.eu.hu
www.greenfo.hu
www.kulturpont.hu
www.kvvm.hu
www.kvvmfi.hu
www.nfu.hu
www.nka.hu
www.nonprofit.hu
www.nca.hu
www.okm.gov.hu
www.okotars.hu
www.pafi.hu
www.palyazat.lap.hu

www.penzforras.hu
www.sansz.org
www.scholarship.hu
www.szmm.gov.hu
www.tka.hu
www.tff.hu
www.visegradfund.org
www.zpok.hu